

Historické východiská a aplikačný rozmer slovenského čuvača v bezpečnostnej službe

Anotácia: Vedecká štúdia *Pôsobenie slovenského čuvača v bezpečnostnej službe* je súčasťou Výskumu č. 130 **Meteňko Jozef – Metódy výskumu a vývoja policajných činností**. Štúdia analyzuje historické a praktické aspekty využitia slovenského čuvača v žandárskej správe počas I. Československej republiky, v Horskej záchranej službe na Slovensku a v Československej ľudovej armáde. Autori sa zaoberajú charakteristikami tohto pôvodného plemena a jeho genetickými povahovými predispozíciami. Skúmajú aj možnosti jeho využitia v bezpečnostnej službe, najmä pri ochrane objektov. Výskum zahŕňa literárno-historické zdroje, dobové fotografie a zmienky o snahách československého četníctva zachovať plemeno a využiť ho v policajnej kynológii. Štúdia však konštatuje, že napriek identifikovaným kvalitám slovenský čuvač nebol reálne zaradený do priameho výkonu bezpečnostnej služby.

Kľúčové slová: slovenský čuvač, tatranský čuvač, bezpečnostná služba, žandárska služba, policajná kynológia, ochrana objektov.

Úvod

Problematika pôsobenia **slovenského čuvača** v bezpečnostnej službe nebola doposiaľ podrobne skúmaná ani literárne spracovaná. Napriek tomu je odbornou, ale aj laickou verejnosťou prijímaný konsenzuálny názor o úspešnom uplatnení tohto plemena v žandárskej správe už počas obdobia existencie I. Československej republiky.

Aká však bola skutočnosť?

Táto štúdia skúma jej literárno-historické východiská a analyzuje aplikačný rozmer využitia slovenského čuvača na účely priameho výkonu policajnej praxe.

Slovenský čuvač – charakteristika plemena

Slovenský čuvač je veľký biely pastiersky a strážny pes horského typu. Po stáročia sprevádzal pastierov v oblastiach severovýchodnej časti karpatského masívu. Tento pes sa tradične vyskytoval v regióne Vysokých Tatier, Nízkych Tatier, Malej Fatry a Veľkej Fatry. Bol rozšírený aj v Poloninách, v horách Podkarpatskej Rusi a Beskýd. Do uvedených

Obr. č. 1: Slovenské čuvače v prírode (Foto: Josef Růžička)

horských pásiem migroval od 14. storočia počas valašského osídľovania pastiermi, ktorí pochádzali z Valaška, územia nachádzajúceho sa v južnej časti dnešného Rumunska.

Slovenský čuvač je plemeno uznané Medzinárodnou kynologickou federáciou – Fédération Cynologique Internationale (ďalej len „FCI“) **od roku 1965**. Taxonomicky patrí do I. skupiny plemien – ovčiarske a pastierske psy. Ide o psa s pomerne mohutnou telesnou konštrukciou. Výška v kohútiku sa u psov pohybuje od 62 cm do 70 cm, u sučiek od 59 cm do 65 cm. Vrodené povahové vlastnosti, najmä nadpriemerne vyvinutý teritoriálny inštinkt, ho predurčujú na ochranu a stráženie čried dobytká. Rovnako je vhodný na ochranu majetku a príbytkov ľudí venujúcich sa v horských oblastiach hospodárskym činnostiam, chovu oviec, kôz a iným. Je to vytrvalý a pohyblivý pes so súmernou stavbou tela podmieňujúcou uvedené pracovné požiadavky. Je odolný voči extrémom počasia v zimnom aj v letnom období. Jeho hustá srst' s hrubou podsadou je vodoodolná a dobre ho chráni pred výkyvmi počasia Slovenský čuvač je inteligentný, pokojný a sebavedomý pes. Má dobrý vzťah k svojej rodine. Prechováva k nej lásku a oddanosť. Je pevne naviazaný na jedného majiteľa a akákoľvek zmena pána predstavuje pre neho náročnú životnú skúšku.

Obr. č. 2: Slovenské čuvače pri strážení rôzneho druhu dobytká (Foto: Martin Kováč)

Pôsobenie slovenského čuvača v žandárstve

Myšlienka využitia slovenského čuvača v žandárskej službe bola predmetom záujmu viacerých známych autorov z obdobia I. Československej republiky. Patrili medzi nich Staněk a Podhorský¹, Rotter^{2,3} a Pinkas⁴. Renomovaní kynológovia nazývali tohto psa **tatranským ovčiakom, tatranským čuvačom** alebo **karpatským ovčiakom**. Téma čuvača v bezpečnostnej službe sa stručne objavila v odbornej literatúre aj po druhej svetovej vojne. O tejto problematike písali napríklad Podhorský⁵ a Rotter⁶. V päťdesiatych rokoch minulého storočia bol čuvač zaradený medzi služobné psy aj v preklade publikácie autora Krušinskij a kol.⁷. Okrem

¹ STANĚK, V. a J. PODHORSKÝ. *Pes. Úplný výcvik policejního psa*, s. 1. a s. 34.

² ROTTER, T. *Výchova a výcvik psa pro účely služební a sportovní*, s. 58-59.

³ ROTTER, T. *České pastýřství a plemena pastýřských psů*, s. 27-31.

⁴ PINKAS, O. *Institute služebních psů četnictva*. In: *Bezpečnostní služba*. 1939, roč. 9, č. 3, s. 70.

⁵ PODHORSKÝ, J. *Výcvik psa se zvláštním zřetelem ke službě bezpečnosti a vojenské*, s. 26.

⁶ ROTTER, T. *České pastýřství a plemena pastýřských psů*, s. 27-31.

⁷ KRUŠINSKIJ, L. V. et al. *Služební pes*, s. 74.

publikácií československých autorov sa tak objavil obrázok čuvača aj v zahraničnej literatúre, v skupine ovčiarskych psov. Konkrétne v kapitole opisujúcej juhorskú ovčiarku. Pravdepodobne išlo o aktivitu niektorého z československých prekladateľov tohto rozsiahleho diela, ktoré vyšlo v originálnom vydaní v Moskve v roku 1952.

Obr. č. 3: Kresba slovenského čuvača (Zdroj: Krušinskij a kol., 1954)

V čase, keď slovenský čuvač získal medzinárodné uznanie od FCI⁸, sa o jeho využití v služobnej činnosti neobjavila žiadna zmienka, ktorá by vzbudila väčšiu pozornosť. V neskorších rokoch sa téme stručne venovali autori Barlík⁹, Cenker a Milan¹⁰. Vo svojich knihách spomínali praktické využitie čuvača pri ochrane obydlí, hospodárskych zvierat a v horskej službe. Aj títo autori sa však tejto problematike venovali len okrajovo, podobne ako predchádzajúci publicisti, ktoré ju zmienili len jednou vetou alebo ilustračnou fotografiou. Napríklad Staněk a Podhorský¹ zahrnuli tatranského ovčiaka do zoznamu siedmich druhov služobných psov, ktoré sa osvedčili v bezpečnostnej službe. O tomto plemene však vo svojej knihe nepísali. Uviedli len fotografiu psa menom Dunčo, ktorého chovateľom bol Josef Veselý z Prahy.

⁸ Slovenský čuvač bol dňa 18. 8. 1965 uznaný Medzinárodnou kynologickou federáciou (FCI) pod číslom štandardu 142 za samostatné plemeno.

⁹ BARLÍK, D. *Chováme psy*, s. 22.

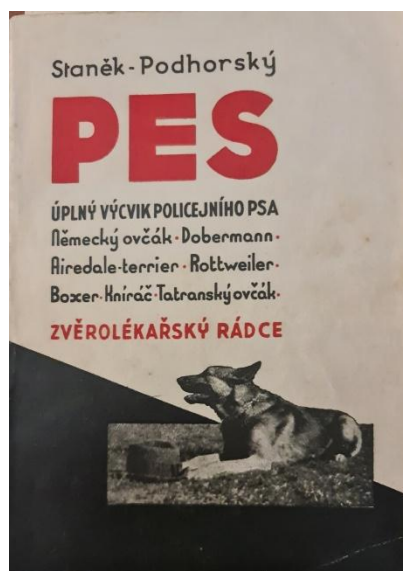
¹⁰ CENKER, J. a L. MILAN. *Výcvik a nasadenie záchranného psa*, s. 15.

Obr. č. 4: Tatranský ovčiak Dunčo (Zdroj: Staňek a Podhorský, 1934)

Pritom tatranského čuvača menovite uverejnili priamo na titulnej strane svojej monografie.

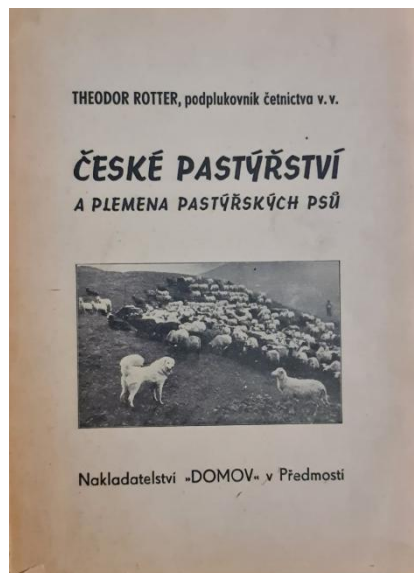
Obr. č. 5: Obálka publikácie PES (Zdroj: Archív Vladimíra Ďurišina)

Rotter² vo svojej monografii písal o pokusoch četníctva krížiť nemeckého ovčiaka s ovčiarskymi psami Podkarpatskej Rusi. Cieľom bolo vyšľachtiť psa vhodného pre potreby bezpečnostných orgánov. V samotnom názve príslušnej kapitoly označil tieto psy ako „Tatranské ovčiacke psy“. Rotter³ vo svojej ďalšej knihe obsiahlejšie opísal štandard plemena.

Na záver však o ich služobnom využití napísal len jednu vetu: „*U nás sa čuvač osvedčil aj v bezpečnostnej službe*“. Fotografia tatranského čuvača pri pasení stáda oviec uviedol na titulnej fotografii svojej monografie.

Obr. č. 6: Obálka knihy s tatranským čuvačom pri pasení oviec (Zdroj: Archív Vladimíra Ďurišina)

Pinkas⁴ publikoval časopiseckú zmienku o našom národnom ovčiarskom psovi. Významný kynológ sa vo svojom príspevku zmieňuje ako o vhodných psoch aj o tatranských a karpatských ovčiakoch – čuvačoch a komondoroch. Pinkas nevylučuje ani iné plemená, ale konštatuje: „...*po získaných skúsenostiach zostalo zatiaľ u psov vymenovaných plemien*“. Aj Josef Podhorský⁵ vo svojej publikácii prinavracia reminiscencie z I. Československej republiky, keď píše: „...*stále väčšiu obľubu získal a našiel povšimnutie (tatranský čuvač) pred 2. svetovou vojnou samotnými bezpečnostnými orgánmi*“.

Vyššie uvedení autori z obdobia prvej republiky uvádzajú zaujímavé fakty o vývoji modernej žandárskej služby. V historickom kontexte, najmä vzhľadom na chronický nedostatok kvalitných služobných psov, možno pozitívne hodnotiť snahu príslušnej odbornej hierarchie zaradiť do tejto úlohy aj tatranského čuvača. Myšlienka využitia národného plemena ako policajného pomocníka v čase mladého demokratického Československa bola pomerne odvážna. Ak by čuvač úspešne prešiel preverovaním, mohol by sa zaradiť medzi spoľahlivé služobné plemená, ako boli nemecký ovčiak, doberman, erdelteriér, rotvajler, veľký bradáč či boxer.

Situácia však nebola jednoduchá. Počet jedincov plemena na Slovensku bol alarmujúco nízky, čo ohrozovalo jeho ďalšie prežitie. Čuvač, ktorý bol od 14. storočia prirodzenou súčasťou slovenských horských oblastí, lúk a pasienkov sa ocitol na pokraji vyhynutia.

Záchrana pôvodného plemena slovenský čuvač

V knižnej a publicistickej literatúre sa dlhé roky jednoznačne uvádzalo, že záchrancom slovenského čuvača bol čestný predseda Klubu pestovateľov policajných a ušľachtilých psov, **profesor Antonín Hruža**, veterinárny lekár, vedec, pedagóg a rektor Vysoké školy zverolekárskej v Brne. Túto informáciu nespočetnekrát potvrdili jednak mnohé staršie literárne pramene – knižné monografie a odborné články, ako aj súčasné elektronické zdroje, napríklad

webové stránky chovateľských klubov, wikipédie a iné. Náš nedávny výskum priniesol zistenie, že človekom, ktorý dal prvotný impulz k záchrane nášho originálneho horského psa bol **továrnik Josef Skoupil**.

Výsledok bádania bol natoľko prekvapivý, že nás oprávnil korigovať desaťročia nespochybňovaný názor o jednom záchrancovi plemena a **prijat' takýto záver**: Záchrana plemena bola výsledkom spolupráce dvoch výnimočných osobností – profesora Antonín Hrůzu a jeho zaťa, úspešného veľkopodnikateľa Josefa Skoupila. Vyššie uvedené konštatovanie vychádza z viacerých relevantných prameňov. Predovšetkým z *Paměti profesora Antonína Hrůzy* a jeho *Vzpomínek*, ktoré sú datované k 1. januáru 1945. V nich Hrůza píše: „*Nemôžem sa nezmieniť o zásluže Jožinka v oblasti našej kynológie. Po skúsenostiach s rôznymi plemenami sa rozhodol pre pokus s chovom tatranských ovčiarskych čuvačov*¹¹.“

Významné pôsobenie továrnik Josefa Skoupila popisuje v tomto smere aj najmladší syn pána profesora **JUDr. Čestmír Hrůza**. Vo svojom zaujímavom rozprávaní, ktoré bolo zaznamenané na magnetofónovej páske, autenticky približuje konkrétne kroky spojené so založením chovu tatranského čuvača. JUDr. Čestmír Hrůza pritom spomína ako Jožinek (Josef Skoupil) kvôli čuvačom presvedčil jeho otca, aby sa venoval aj literárnej činnosti a na tento účel mu dokonca prideliť stenotypistku:

„Začalo to nevinne. Jedného dňa dostal môj otec do ústavu bielu guľku chumáčov.

A toto niečo nemalo meno. Ale keďže som nedávno čítal milovanú knihu Jacka Londona Jerry z Ostrovov, netrvalo dlho, kým som psovi dal meno Jerry – patriarcha – uvedený pod číslom jedna v plemennej knihe, t.j. ako praotec dnes už medzinárodne uznávaného plemena čuvač.

A bol to práve Jožinek, kto podal otcovi pomocnú ruku, keď Jerry dosiahol vek, keď zábava končí a je potrebné dbať na zachovanie rodiny. Hľadala sa kamarátka pre Jerryho. Nebolo to ľahké. Čuvače, ktoré môj otec poznal z čias veterinárnej práce v Košiciach, akoby zmizli. Vhodný chovný materiál Maďari po separácii Slovenska odviezli. Jožinek neľutuje náklady a posielal neviem koľko pracovníkov do Tatier, ktorí sa po pár dňoch vracajú s opálenou tvárou, ale s prázdnyimi rukami. Nebol by to Jožinek, keby založil ruky. Pustil sa do hľadania plnou parou vpred cez četnícke stanice. Koniec koncov, bola to realizácia myšlienky môjho otca. A dobrá vec sa podarila a láska zaťa zvíťazila. A potom v Skalici nad Svitavou vznikla chovateľská stanica pod ochrannou známkou Zlatá Studna“.

V tejto monografii pán profesor podáva veľmi stručne a čiastočne aj v pozmenenom svetle interpretáciu svojich, rukou napísaných pamätí odlišných aj od rozprávania jeho syna. Napr. v texte knižky na str. 8 konštatuje: „...podarilo sa mi získať z Tatier dvojicu nepríbuzných čuvačských šteniat..... odovzdaná bola továrnikovi Josefovi Skoupilovi, majiteľovi psinca Zlatá Studna v Skalici nad Svitavou“. V poslednej vete uvedeného citátu použil prekvapivo trpný rod.... V knižke akoby opomínal úlohu a zásluhy svojho zaťa. Pritom vo svojich, vlastnou rukou napísaných pamätiach, výrazne vyzdvihuje jeho prínos. Predovšetkým stojí za zmienku konštatovanie pána profesora, že pokus s chovom tatranských ovčiarskych čuvačov sa podaril a tým bol daný základ k založeniu špeciálneho spolku pre tento plemenný rás a vlastnú plemennú knihu.

Napriek rozdielom v textoch je jasné, že veľkopodnikateľ Josef Skoupil sa rozhodol orientovať chov psov vo svojom mlyne na čuvače. Realizátorom a odborným garantom cielenej plemenitby bol profesor Antonín Hrůza. Kompletné logistické zabezpečenie šľachtienia jedinečného horského psa ležalo na pleciah samotného továrnik. Na realizáciu tejto finančne náročnej myšlienky mal dostatok prostriedkov, ako aj potrebné materiálne a personálne zázemie

---

¹¹ HRŮZA, A. *Vzpomínky*. s. 28.

vo svojom hospodárstve v Skalici nad Svitavou. Okrem mlyna zdedeného po matke tu založil ešte dve ďalšie prosperujúce firmy.

Nevypovedanou však zostáva otázka, prečo profesor A. Hrůza tieto zásadné vety uvedené vo svojich rukopisoch neuviedol aj v monografii, rovnako ako sa v knihe nezmienil o nasledovnej skutočnosti: „*Jožínek je od roku 1933 nepřetržitě jednatelem spolku. Odchov čuvačů z Jožínkova psince „Zlatá studna“ dal základ plemenné knize, která vykazuje cez 700 jedinců*“.¹² Pritom nezastupiteľnú úlohu zohral profesor pri samotnom šľachtení, v ktorom úspešne uplatňoval úzku príbuzenskú plemenitbu s cieľom upevniť požadované znaky a vlastností plemena. Rovnako významne propagoval čuvača na verejnosti prostredníctvom tlače a rozhlasu. Kľúčovou sa v kontexte uznania tohto plemena javí spomenutá profesorova publikácia, ktorá sa stala základom pri uznaní a registrácii slovenského čuvača Medzinárodnou kynologickou federáciou v roku 1965. Hrůzova odborná obhajoba čuvača ako samostatného plemena bola vysoko kvalifikovaná. Bola podporená dostatočnými vedeckými argumentmi a dôkazmi, vďaka čomu dokázala odolať aj neprijemným snahám maďarských chovateľských kruhov poprieť existenciu nášho jedinečného horského psa. Z Maďarska sa ozývali hlasy snažiace sa vyvrátiť jeho názory ohľadom pôvodu čuvača a výkladu o názve plemena.¹³

Žandárske pátranie po pôvodnom plemene slovenský čuvač¹⁴

V dvadsiatych rokoch 20. storočia sa slovenský čuvač nachádzal na pokraji vyhynutia. Tento majestátny pastiersky pes, neodmysliteľne spätý s horským prostredím Slovenska, bol masovo vyvázaný do Nemecka, Poľska a Maďarska, čo dramaticky znížilo jeho početnosť v domovských regiónoch. Nechýbalo veľa, aby čuvač úplne vymizol.¹⁵ V reakcii na túto situáciu sa do jeho záchranu zapojilo aj **československé žandárstvo**, vedené odhodlanými osobnosťami, ako bol **generál Josef Ježek**. Podnet na záchranu pôvodného slovenského plemena učinil profesor Antonín Hrůza, významný veterinárny odborník. Ako zakladateľ registrovaného chovu čuvača oslovil v roku 1936 generála Ježka so žiadosťou o pomoc. Generál Ježek, v tom čase veliteľ Zemského četníckeho veliteľstva na Slovensku, vydal rozkaz všetkým dvanástim žandárskym pátracím staniciam na Slovensku, aby zhromaždili informácie o chove čuvačov vo svojich oblastiach. Cieľom bolo identifikovať jedince vhodné na plemenitbu a zachovanie genetického potenciálu plemena. Žandárske stanice dostali pokyn identifikovať slovenské chovy čuvačov a zaslať fotografie potenciálnych jedincov. V záujme motivácie miestnych obyvateľov bola vypísaná odmena 400 Kč za informácie o existencii čistokrvných čuvačov. Pátranie prebiehalo v úzkej spolupráci so Spolkom chovateľov čuvačov a profesorom Hrůzom, ktorý poskytol pokyny k rozpoznávaniu plemenných znakov.

Napriek rozsiahlym snahám žandárov sa nepodarilo nájsť čistokrvné jedince spĺňajúce štandard plemena. Viaceré hlásenia obsahovali nepresné alebo nesprávne identifikačné údaje, pričom často šlo o krížencov. Žandárska stanica v Prievidzi napríklad uviedla, že plemeno čuvača je miestnemu obyvateľstvu neznáme. Fotografie nahlásených psov ukázali, že len minimum jedincov malo vlastnosti čistokrvného čuvača. Pátranie neprinieslo očakávané výsledky, ale iniciatíva československého žandárstva poukázala na vážnosť situácie a význam zachovania národného plemena. Hoci žandári nedokázali nájsť geneticky čisté jedince, ich práca prispela k šíreniu kultúrneho dedičstva a osvety o význame ochrany čuvača.

---

¹² HRŮZA, A. *Vzpomínky*. s. 28.

¹³ HRŮZA, A. *Čuvač*, s. 9.

¹⁴ DLOUHÝ, M. *Četnický pes Alto*, s. 81-86.

¹⁵ HRŮZA, A. *Čuvač*, s. 8.

História slovenského čuvača odráža náročný boj o jeho záchranu, ktorý bol z veľkej časti výsledkom spolupráce medzi štátnymi orgánmi, vedcami a chovateľmi. Aj keď výsledky pátrania boli nedostatočné, iniciatíva poskytla základ pre ďalšie kroky v smerovaní k zachovaniu tohto výnimočného plemena.

Karel Čapek a slovenský čuvač

Významnú úlohu pri záchrane plemena, známeho dnes ako slovenský čuvač, zohral **Karel Čapek**. Tento významný spisovateľ, novinár a dramatik vo svojej tvorbe upozornil na osud tohto jedinečného plemena. V jednom z textov publikoval nasledovnú výzvu:¹⁶

*„Na Slovensku býval nadmieru svojrázny ovčiarsky pes, zvaný **pes fatranský**; je vraj na vymretie, takže zostáva sotva päť alebo šesť ako-tak čistokrvných jedincov. Vie niekto ešte o nejakých lokálnych rasách alebo variáciách dostatočne ustálených, aby pri čistom chove vytvorili typ, a pritom takého vzhľadu a vlastností, aby stáli za šľachtenie? Máme štátny psinec, ktorý by mal vo svojom mene povinnosť postarať sa o českého alebo slovenského psa domáceho pôvodu, pokiaľ ešte nie je celkom neskoro.“*

Obr. č. 7: Karel Čapek (Zdroj:Reflex.cz)

Karel Čapek v ďalšom príspevku označil tohto horského psa pojmom **fatranský čuvač**¹⁷. Z jeho slov je zrejmé, že názov uvedeného zvierat'a bol odvodený od fatranského pohoria, ktoré je súčasťou Karpát.

Pozoruhodné je, že spisovateľ apeloval na zapojenie nového Ústavu pre chov a výcvik služobných psov četníctva v Pyšelochoch do šľachtenia pôvodného národného plemena. Možno predpokladať, že aj vďaka jeho literárnej iniciatíve, publikovanej v známom celoštátnom periodiku, sa čuvač dostal do zmienenej školiaceho strediska.

Hospodárstvo Skoupilovho mlyna je spojené aj s jednou zaujímavou skutočnosťou týkajúcou sa životnej lásky významného literáta Karla Čapka k Věře Hřízovej, dcére pána profesora. V spoločenských kruhoch sa o tom dlhý čas nehovorilo, až keď v druhej polovici 20. storočia knižne vyšli Čapkove *Dopisy ze zásuvky Věře Hřízové* (Bakala 2004). Listy odzrkadľujú peripetie milostného vzťahu od počiatočného okúzlenia, cez potlačovanú vášeň až

¹⁶ ČAPEK, K. Kousek šovinizmu. In: *Lidové noviny*. 1928, roč. 36, č. 658, s. 1.

¹⁷ ČAPEK, K.. Ještě výstava psů. In: *Lidové noviny*. 1930, roč. 38, č. 311, s. 3.

k pozvoľnému upokojeniu po Věrinom sobáši s továrnikom Josefom Skoupilom v roku 1923 a priateľstvom. Spisovateľ dokonca Věru zosobnil ako princeznú Wille vo svojej knihe *Krakatit*, v ktorej použil názov bánej krajiny Zahur ako prešmyčku priezviska Hrůza. Karel Čapek sa s Věrou zoznámil v literárnom salóne u Anny Lauermannovej-Mikschovej počas jej štúdia v Prahe. Známy spisovateľ okrem doloženej korešpondencie navštevoval osobne skalický mlyn. Ale v roku 1935 sa oženil so známou herečkou Olgou Scheinflugovou. Ktovie, ako by sa skončil osud originálneho horského psa, ak by sa životné cesty uvedených osobností vyvinuli inak a Věra Hrůzová by sa napokon nevydala za úspešného veľkopodnikateľa. Bez ich manželstva by sa plodná spolupráca dvoch významných osobností, J. Skoupila a A. Hrůzu, v skalickom hospodárstve s najväčšou pravdepodobnosťou neuskutočnila. A tak mohol vzniknúť neobyčajný príbeh záchranu slovenského čuvača, originálneho plemena, natrvalo prepojeného s históriou spoločného štátu Čechov a Slovákov.

Slovenský čuvač v Ústave pre chov a výcvik služobných psov četníctva v Pyšeloch

Autorom štúdie sa v rámci ich výskumu zameraného na overenie pôsobenia slovenského čuvača v bezpečnostnej službe podarilo získať niekoľko vzácných, len nedávno digitalizovaných **fotografií**. Tieto zábery pochádzajú z tridsiatych rokov minulého storočia a boli nasnímané v Ústave pre chov a výcvik služobných psov četníctva v Pyšeloch. Pochádzajú z archívu Vladimíra Foltýnka, veliteľa výcvikového strediska psovodov a služobných psov Býchory.

Cenné historické fotodokumenty zachytávajú tatranského čuvača pri vykonávaní cvikov poslušnosti v areáli pyšelského kynologického ústavu. Napriek úsiliu sa však nepodarilo získať zábery, na ktorých by bol cvičiaci pes spolu so svojím psovodom. Fotografie zároveň odhaľuje vtedajší stav exteriéru plemena, ktoré v tom období ešte nebolo vo fenotype geneticky ustálené.

Obr. č. 8: Tatranský čuvač pri aportovacej činke (Zdroj: Archív Vladimíra Foltýnka)

Na fotografiách je zachytený tatranský čuvač pri vykonávaní cvikov poslušnosti: „Aport“, „Sadni“, „Ľahni“ a „Dlhodobé odloženie na mieste“. Pokus s aportovaním predmetu pôsobí na snímkach nádejne, hoci z fotografie nie je úplne zrejmé, či pes činku skutočne zdvihol a priniesol, alebo ju len uchopil. Pri praktickom výcviku sa totiž môžu vyskytnúť situácie, keď pes k aportu vybehne, dotkne sa ho, no nakoniec ho nezdvihne ani neprinesie psododovi.

Obr. č. 9: Tatranský čuvač pri cviku „Sadni“. (Zdroj: Archív Vladimíra Foltýnka)

Obr. č. 10: Tatranský čuvač pri cviku „Lahni“. (Zdroj: Archív Vladimíra Foltýnka)

Vyššie uvedené iniciatívy kynológov – žandárov zamerané na testovanie a overovanie nových plemien vhodných pre policajnú prácu si zaslúžia pozornosť. Na trhu vtedy panoval nedostatok vhodných služobných psov. Jeden z dobových obrázkov zobrazuje rôzne variety

krížencov s rôznorodým vzhľadom. Dokumentuje aj núdzu o ustálené psie plemená, ktoré by spoľahlivo plnili úlohy bezpečnostného charakteru.

Obr. č. 11: Vo výbehoch pyšelského ústavu sa nachádzali aj rôzne neštandardné typy psov
(Zdroj: Archív Vladimíra Foltýnka)

Pôsobenie slovenského čuvača v Horskej záchrannej službe na Slovensku a v Československej ľudovej armáde

Okrem žandárskej správy boli neskoršom období zaznamenané snahy horskej služby a armády zaviesť plemeno v službe. Horská služba na Slovensku vykonávala s čuvačom lavínový výcvik v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch minulého storočia. Cenker a Milan¹⁸ uviedli vo svojej publikácii, že vlohy a nadanie pre účely záchrany má veľa psích plemien. Uvedené tvrdenie dokumentujú fotografiou **slovenského čuvača** cvičiaceho v lavíne. Jeho systémové nasadenie v záchranárskej službe však nebolo zaznamenané.

Slovenský čuvač je tradičné pastierske plemeno známe svojou odvahou, samostatnosťou, schopnosťou chrániť stádo a lojalitou k vlastnej rodine. Tieto vlastnosti ho robia výnimočným strážnym psom, na prácu lavínových záchranárskych psov však nie sú vždy ideálne. V prípade týchto psov sa kladie dôraz na iné plemenné charakteristiky, ako sú vysoká ovládateľnosť, silná motivácia pracovať s človekom, rýchla učiteľnosť a vytrvalosť pri opakovanej práci. Čuvače sú síce inteligentné, ale často majú silne vyvinutú samostatnosť, Niekedy môžu byť tvrdohlavé, čo môže byť výzvou pri špecifickom výcviku potrebnom pre lavínové záchranárske účely. Preto sú pre tieto úlohy vhodnejšie plemená ako nemecký ovčiak, belgický ovčiak malinoia, border kólia či labradorský retríver, ktoré majú viac predpokladov na splnenie požiadaviek uvedenej služby.

¹⁸ CENKER, J. a M. Ladislav. *Výcvik a nasadenie záchranárskeho psa*, s. 15.

Tento názor však neznamená, že slovenské čuvače nemôžu byť pracovnými a úžitkovými psami v iných oblastiach: napríklad ako pomocníci pri strážení a pasení dobytku alebo pri ochrane objektov a majetku. Každé plemeno má svoje špecifické kvality, ktoré sa hodia pre konkrétne účely.

Obr. č. 12: Slovenský čuvač pri lavínovom výcviku (Zdroj: Cenker a Milan, 1998).

V roku 1966, rok po medzinárodnom uznaní plemena, si chovatelia stanovili cieľ poskytnúť horskej službe niekoľko slovenských čuvačov na záchranárske účely. Predpokladalo sa, že tieto psy by mohli byť užitočné pri záchrane turistov zasypaných lavínami. Ich telesná konštrukcia im umožňuje vytrvalý klus, pričom silno obrastené laby im zabezpečujú odolnosť aj na zamrznutom snehu. Výhodou slovenských čuvačov sú uzavreté uši a dlhá, hustá srst', ktorá ich chráni pred nepriaznivým počasím. Nevýhodou však môže byť ich biela farba, ktorá sa ťažšie odlišuje od zasneženého prostredia.¹⁹

Aj Československá ľudová armáda vykonávala testovanie tohto horského pastierskeho psa. Na odporúčanie JUDr. Čestmíra Hrůzu, syna profesora Antonína Hrůzu, prevzala táto inštitúcia v roku 1974 z chovateľskej stanice Lea Stachelbergra šteňa slovenského čuvača Esa ze Zlaté Studny. Armádny čuvač sa však osvedčil skôr ako rodinný kamarát detí a zároveň strážca rozľahlej privátnej záhrady, kde potvrdil, že na spoľahlivú ochranu územia nepotrebuje, okrem základnej ovládateľnosti, žiadny špeciálny výcvik. Teritoriálne inštinkty potrebné na stráženie majetku a objektov má geneticky dané do vienka.

¹⁹ ZACHARIDES R. Slovenský čuvač. In: *Kynologie*. 1966, roč. 11, č. 12, s. 18.

Obr. č. 13: Josef Růžička v strede s Esom v náruči (Zdroj: Archív Josefa Růžičku)

Slovenský čuvač bol v tom období testovaný na využitie u vojska aj MVDr. Vladimírom Mikulicom, priekopníkom uplatňovania etológie v československej kynológii. Ako vyplynulo z jeho záverov, rovnako ako aj z názoru Ing. Ladislava Milana z Horskej záchranej služby na Slovensku, čuvač je plemeno so skvelými vlastnosťami, ktoré však nepatria k tým, ktoré sa vyžadujú v prípade služobných a záchranných psov. V podobnom duchu sa o vlastnostiach plemena zmienil aj ďalší renomovaný kynologický publicista plk. v.v. Ing. Josef Růžička. Dlhoročný veliteľ armádneho výcvikového strediska Grabštejn píše: *„O kvalitách tatranských čuvačov nebolo už v predvojnovom Československu pochýb, preto sa tiež v tridsiatych rokoch objavili vo zozname odporúčaných a využívaných plemien pre žandárstvo vedľa nemeckých ovčiakov, dobermanských pinčov, erdelteriérov, bradáčov, boxerov a rotvajlerov. Či a s akým úspechom boli využívané, sa nepodarilo zistiť“*. Tvrdí, že kvality čuvačov sú nespochybniteľné, plemeno však od nepamäti slúžilo a bolo šľachtené na iné účely. Zreálnuje pohľad na využitie čuvača: *„Na využitie v úlohe klasického policajného či športového psa nemá čuvač predpoklady.“*

Růžička spomína aj slovenského čuvača prezidenta ČSSR, **armádneho generála Ludvíka Svobodu**, ktorému ho ako šteňa daroval Klub chovateľov slovenského čuvača prostredníctvom popredného kynológa, predsedu klubu, Dušana Barlíka z Bratislavy. Po ochorení prezidenta bol pes umiestnený v armádom výcvikovom zariadení v Grabštejne a pridelený slobodníkovi Čermákovi, ktorý študoval poddôstojnícku školu psovodov. Vojak absolvoval štúdium výborne, ale pes sa nachádzal na opačnej strane hodnotiacej stupnice. Služiť nemohol, pretože radšej ako zápas s figurantom preferoval skôr ruvačku s inými psami. Po odchode čatára Čermáka do civilu už slovenského čuvača žiadny iný psovod nezvládol. Potvrďilo sa, že slovenský čuvač je pes jedného pána. Ťažko znáša zmenu svojho psovoda. Znamená to závažnú komplikáciu v jeho zaradení v bezpečnostných zložkách, kde k tejto zmene dochádza pomerne často.

Pre svoje typické plemenné charakteristiky mohol byť slovenský čuvač v Československej armáde skúšobne zaradený na ochranu majetku a objektov. Svoje uplatnenie by pravdepodobne našiel pri strážení na pevnom či pohyblivom stanovišti, v ohradených areáloch alebo koridoroch. So psovodom by mohol tiež vykonávať strážnu službu formou hliadkovania a revírovania.

Voľba konkrétneho spôsobu strážneho zabezpečenia závisí od konkrétnych podmienok určeného objektu. Pred začatím stráżenia so psami je mimoriadne dôležité posúdiť predmetný objekt z hľadiska možnosti použitia psov, navrhnúť celý systém stráżenia, umiestnenie strážnych stanovišť, taktiku a metodiku stráżenia. Úspešnosť pri tejto činnosti je podmienená predovšetkým vhodnou metódou použitia služobného psa ako aktívneho prostriedku strážneho zabezpečenia. Stráženie počíta s využitím služobného psa v nižšie uvedených strážnych metódach.²⁰

Metóda stráżenia na pevnom stanovisku

Pes na strážení na pevnom stanovisku, tzv. kolíku, sa využíva predovšetkým na strážení vchodov do muničných skladov, vojenských bunkrov a pod. Priestor, v ktorom služobný pes s pridelenou strážnou kategóriou môže zadržať narušiteľa, predstavuje kruh o polomere dĺžky reťaze, t.j. 2 až 3 m. Strážne stanovisko tohto služobného psa musí mať spevnený povrch, kolík musí byť umiestnený tak, aby nedošlo k poraneniu psa alebo jeho úhynu. Na strážnom stanovisku musí byť prístrešok na ukrytie psa pred nepriaznivým počasím,

Metóda stráżenia na pohyblivom stanovisku

Pes na strážení na pohyblivom stanovisku, na tzv. bloku, sa využíva sa na strážení viacerých vchodov naraz, na strážení oplotenia a na zabránenie vniknutia narušiteľa do priestoru. Priestor, v ktorom služobný pes môže zadržať narušiteľa, predstavuje plochu 80–100 m (max. aktívna dĺžka bloku) x 4 m (2 m na obe strany bloku). Strážne stanovisko tohto služobného psa musí mať upravený povrch tak, aby nedošlo k jeho poraneniu, zarážky na oceľovom korde musia byť umiestnené od stĺpov bloku tak, aby nedochádzalo k otáčaniu psa okolo nich. Výška oceľového kordu musí byť v najnižšom bode minimálne 160 cm. Na strážnom stanovisku musí byť prístrešok na ukrytie psa pred nepriaznivým počasím.

Metóda stráżenia na voľno

Pes na strážení na voľno sa využíva na strážení ohradených objektov a priestorov, prípadne v koridoroch alebo pri signálnej stene. Takisto sa využíva na voľné strážení koridoru – priestoru medzi vonkajším a vnútorným oplotením stráženého objektu. Šírka tohto priestoru by mala byť minimálne 3 m. Priestor, v ktorom môže služobný pes zadržať narušiteľa, predstavuje plochu 100 x 100 m. Plot objektu musí byť upravený tak, aby jeho spodná časť bola zabetónovaná do zeme. Ostnatý drôt by nemal byť v oplotení, ktoré je nižšie ako 2,5 m. Minimálna výška plota musí byť 2 m. Povrch tohto stráženého stanoviska nesmie poraniť končatiny psa, pletivo musí byť také kvalitné, aby nedochádzalo k poraneniu psa a jeho úniku zo strážneho stanoviska. Na strážnom stanovisku musí byť prístrešok na ukrytie psa pred nepriaznivým počasím.

Metóda stráżenia formou hliadkovania psovoda so psom

Hliadkové služobné psy sa využívajú na strážení objektov a priestorov formou hliadkovania psovoda so psom. s rôznymi terénnymi prekážkami a porastom. Psovod spolu s hliadkovým psom vykonáva obchôdzku stráženého priestoru po vyznačenej trase. V teréne s prekážkami

---

²⁰ ĎURIŠIN, V. a kol. *Systém policajnej kynológie*, s. 399-401.

a porastom vysielala psovod psa podľa potreby na prieskum na obidve strany od osi postupu. Rýchlosť presunu hliadky som psom je cca 2 až 3 km/h. Psovod vykonávajúci strážnu službu so psom sa cíti výrazne bezpečnejšie. V dôsledku pocitu istoty prameniacej z prítomnosti psa vykonáva službu dôkladnejšie, bez snahy skrývať sa zo strachu pred náhlym napadnutím.

Metóda stráženia formou revírovania²¹ psa je činnosť označovaná aj ako prieskum terénu. Postupuje sa po zvolenej trase a vycvičený služobný pes pracuje na voľno na základe pokynov strážnika – psovoda. Pri tejto práci pes využíva všetky zmysly, vybieha do vysielaných smerov s cieľom odhaliť prípadného narušiteľa či potenciálneho páchatela.

V uvedených strážnych formách sú vhodné psy rôzneho temperamentu, ale v zásade jedince s nižším prahom dráždivosti. Tieto zvieratá majú tendenciu reagovať intenzívnejšie a častejšie na vonkajšie podnety. Uprednostňujú sa psy výrazného osobnostného založenia a plemená so silným teritoriálnym pudom, individualistickými sklonmi a vlastnosťami. Podľa charakteru strážneho stanovišťa a konkrétnych podmienok sa vyberajú aj menej sebavedomé psy, ktoré „narobia krik“, aby privolali pomoc psovoda. Služobné psy vo vyššie spomínaných metódach strážneho zabezpečenia majú okrem aktívnej obrany svojho stanovišťa za úlohu vyštekáť narušiteľa na vzdialenosť 100 m až 150 m pri dobrej viditeľnosti a pri stredne silných zvukových signáloch. Táto vzdialenosť sa mení v závislosti od poveternostných podmienok.

V minulosti sa používal strážny pes **na útok na voľno**. Využíval sa na stráženie objektov a priestorov formou obrany koridoru, ktorý bol okolo nich vytvorený. Služobný pes na zvukový signál a otvorenie dvierok koterca musel zadržať narušiteľa na vzdialenosť až 600 m na obidve strany koterca. Šírka koridoru musela byť taká, aby v ňom mohla byť umiestnená signálna stena, narušením ktorej sa vyslal signál pre psa.

Záver

Na základe analýzy dostupných písomných a obrazových dôkazov autori dospeli k záveru, že slovenský čuvač nebol nasadený v priamom výkone bezpečnostnej služby. Snahy a pokusy o jeho etablovanie v štruktúre žandárskej správy, v Horskej záchranej službe na Slovensku a v Československej ľudovej armáde boli však zdokumentované výskumom autorov tejto vedeckej práce. Z bádania vyplýva, že kynológovia precvičovaním rôznych cvikov testovali pracovné vlastnosti plemena. Usúdili, že plemeno nie je vhodným adeptom na splnenie náročných kritérií policajno-bezpečnostnej praxe. Napriek tomu, že slovenský čuvač nebol oficiálne zaradený do služby, bolo pozitívom, že zaujal najmä žandársku hierarchiu I. Československej republiky. A to do takej miery, že sa stal objektom skúmania jeho špecifických genetických predispozícií, ktoré sú nenahraditeľné v boji proti zločinu, pri ochrane verejného poriadku, objasňovaní kriminality a zisťovaní jej páchatel'ov.

Slovenský čuvač disponuje vynikajúcimi povahovými vlastnosťami, z ktorých však nie všetky sú vhodné pre požadované policajné činnosti. Plemeno by nenašlo adekvátne uplatnenie napríklad v kynologickej, resp. v kriminalistickej odorológii pri použití na pachové práce pri sledovaní stopy osoby, pri individuálnej identifikácii osoby podozrivej zo spáchania trestného činu, v pátraní po hľadaných či nezvestných osobách. Rovnako sa nehodí na vyhľadávanie nebezpečných látok a vecí – omamných a psychotropných látok (drog), výbušnín, zbraní, munície, akcelerátorov horenia, tabaku alebo bankoviek. Na druhej strane má slovenský čuvač nadpriemerne vyvinutý teritoriálny inštinkt, ktorý je veľmi dobre využiteľný pri ochrane objektov. V systéme fyzického zabezpečenia hospodárskych dvorov, salašov a košiarov je

---

²¹ IGENYES. L. Využívanie psov pri ochrane objektov súkromným subjektom. In: *Trendy rozvoja súkromnej bezpečnosti v krajinách V4: zborník z konferencie s medzinárodnou účasťou*, s. 59.

tento pes efektívnym prostriedkom strážnej služby. Na uvedenú úlohu ho predurčujú vrodené vlastnosti, ktorými vo všeobecnosti sú: vyrovnaná povaha, inteligencia, ostražitosť, samostatnosť, rezervovaný prístup k neznámym osobám, vernosť k pánovi a jeho rodine, odolnosť voči nepriaznivým klimatickým podmienkam a ďalšie.

Praktická realizácia uvedených plemenných schopností zatiaľ zostáva v teoretickej rovine. Slovenský čuvač je geneticky ustálené plemeno s pevne zakódovanými znakmi exteriéru a povahovými, teda temperamentovými vlastnosťami Akýkoľvek zásah do tohto genofondu by si vyžadoval desaťročia systematickej a vytrvalej šľachtiteľskej práce, zameranej na jeho rozvoj a prispôsobenie špecifickým požiadavkám výkonu bezpečnostnej praxe.

Literatúra

- BARLÍK, Dušan. *Chováme psy*. Bratislava: Príroda, 1984. 64-204-84.
- CENKER, Juraj a Ladislav MILAN. *Výcvik a nasadenie záchranného psa*. Demänovská Dolina: DENDRIT, 1998. ISBN 80-967993-3-9.
- ČAPEK, K. Kousek šovinizmu. In: *Lidové noviny*. 1928, roč. 36, č. 658, s.1
- ČAPEK, K. Ještě výstava psů. In: *Lidové noviny*. 1930, roč. 38, č. 311, s. 3.
- DLOUHÝ, Michal. *Četnický pes Alto*. Praha: Pragoline, 2009. ISBN 978-80-86546-69-8.
- ĎURIŠIN, Vladimír. *Policajná kynológia, teória a prax*. Košice: Univerzita veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košiciach, 2016. ISBN 978-80-8077-510-0.
- ĎURIŠIN, Vladimír a kol. *Systém policajnej kynológie*. Košice: Univerzita veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košiciach, 2020. ISBN 978-80-8077-669-5.
- HRŮZA, Antonín. *Paměti profesora Antonína Hruzy*. Rukopis. 1945.
- HRŮZA, Antonín. *Vzpomínky*. Rukopis. 1945.
- HRŮZA, Antonín. *Čuvač. Monografie o československém národním plemeni psů*. Brno: Spolek chovatelů psů tatranských ovčáckých-čuvačů ve Skalici n. Svitavou, 1947.
- IGENYES, Ladislav. Využívání psův při ochraně objektů soukromým subjektem. In: *Trendy rozvoja súkromnej bezpečnosti v krajinách V4: zborník z konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava: 2019, s. 59. ISBN 978-80-8054-821-6.
- KRUŠINSKIĀ, Leonid Viktorovič et al. *Služební pes*. Praha: Naše vojsko, 1954. 30104/344-101502/SV2/54,
- PODHORSKÝ, Josef. *Výcvik psa se zvláštním zřetelem ke službě bezpečnosti a vojenské*. Vydání 2. Pardubice: F. Hummelhans a spol.v Pardubicích. 1949.
- PINKAS, O. Institute služebních psů četnictva. In: *Bezpečnostní služba*. 1939, roč. 9, č. 3, s. 70.
- ROTTER, Theodor. *Výchova a výcvik psa pro účely služební a sportovní*. Kroměříž: J. Gusek, 1937.
- ROTTER, Theodor. *České pastýřství a plemena pastýřských psů*. Předmostí: Nakladatelství DOMOV, 1943.
- ROTTER, Theodor. *Výchova a výcvik psa pro účely služební, sportovní a jiné užitkové obory*. II. vydání. Kroměříž: J. Gusek, 1947.

RŮŽIČKA, Josef. Neobyčejná historie slovenských čuvačů. In: *Fauna* [online]. 2013. [cit. 9. decembra 2024]. Dostupné na internete: <https://www.ifauna.cz/psi-atlas/slovensky-cuvac>;
STANĚK, Vilém a Josef PODHORSKÝ. *Pes. Úplný výcvik policejního psa*. Pardubice: B. Turek, 1934.
ZACHARIDES, R. Slovenský čuvač. In: *Kynologie*. 1966, roč. 11, č. 12, s. 18.

Key words: Slovak Čuvač, Tatra Čuvač, security service, gendarmerie service, police cynology, protection of buildings, historical research.

Summary

The study analyzes the historical and practical aspects of utilizing the Slovak Čuvač in gendarmerie administration during The First Czechoslovak Republic. The authors focus on the characteristics of this native breed, its genetic and behavioral predispositions, and its potential use in security services, particularly for guarding facilities. The research also includes literary and historical sources, period photographs, and mentions of efforts by the Czechoslovak gendarmerie to preserve the breed and explore its application in police canine work. Despite the identified qualities of the Slovak Čuvač, the study concludes that it was not actually incorporated into active gendarmerie service.

RNDr. Vladimír Ďurišin
externý učiteľ Katedry policajných vied
Akadémie Policajného zboru v Bratislave
e-mail: vladimir.durisin@akademiapz.sk

doc. JUDr. Boris Löffler, PhD.
vedúci Katedry policajných vied
Akadémie Policajného zboru v Bratislave
e-mail: boris.loffler@minv.sk

Recenzenti: doc. Gustáv Ušiak, PhD., MBA, LL.M
JUDr. Michal Dlouhý, Ph.D.

Obr. číslo/text:

- č. 1: Slovenské čuvače v prírode (Foto: Ing. Josef Růžička)
- č. 2: Slovenské čuvače pri strážení rôzneho druhu dobytku (Foto: Martin Kováč)
- č. 3: Kresba slovenského čuvača (Zdroj: Krušinskij a kol., 1954)
- č. 4: Tatranský ovčiak menom Dunčo (Zdroj: Staněk a Podhorský, 1934)
- č. 5: Obálka publikácie PES (Zdroj: Archív Vladimír Ďurišina)
- č. 6: Tatranský ovčiak pri pasení stáda oviec (Zdroj: Archív Vladimír Ďurišina)
- č. 7: Karel Čapek. (Zdroj: Reflex.cz)
- č. 8: Tatranský čuvač pri aportovacej činke (Zdroj: Archív Vladimíra Foltýnka)

- č. 9: Tatranský čuvač pri cviku „Sadni“. (Zdroj: Archív Vladimíra Foltýnka)
- č. 10: Tatranský čuvač pri cviku „Lahni“ (Zdroj: Archív Vladimíra Foltýnka)
- č. 11: Vo výbehoch pyšelského ústavu sa nachádzali aj rôzne neštandardné typy psov
(Zdroj: Archív Vladimíra Foltýnka)
- č. 12: Slovenský čuvač pri lavínovom výcviku (Zdroj: Cenker a Milan, 1998).
- č. 13: Josef Růžička v strede s Esom v náručí (Zdroj: Archív Josefa Růžičku)